

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

БУГУ ЧУРТТАРЫНЧ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, НАТТЫЖЫНАР!

1925 чылда
үндөөлөткөнгөн

1967 ч.
ФЕВРАЛЬ
14
ВТОРНИК
№ 38 (6675).

Өртөө 2 көп.

Чылыг хүлээп алышкын

ГЛАГО. (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгини Глазгога мун-мун чурттакталыры оза чыгы-биле уктуп алган. Совет аалчыларынын олурган кызыл машиналарын чоруткан орун дургаар кызыл туктары болган «Шотландия» деп орус дылда бижилдиги плакаттарын көрүп олтур турган.

Совет аалчынын алдары дээш хоорай чагыргазынын черинге болган хүлээп алышкына Глазгогун лорд-

мори түвө чугаалап турган, мында деп меделдеди: хоорайнын чурттакталырынын мурунчулун Сидерже пайыралык холдун суварын күей-дир мен.

Совет улустун төлөөкчилеринге көргүскен хүлээп алышкын дээш А. Н. Косыгин харыс чугаалыга өөрүп четтиргенди элдергейлээ.

ЛОНДОН. (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин болгаш өске-даа албан килжилери Шотландияга аян-чоруктан февраль 12-нин эртенде Лондонга эеп келген. Анда келгеннин соон дарый совет аалчылар англи алышкы-далга өөң күдүмчүлүрүн таварты селтүстөөшкени кылган. Олар төп почтанын белик суургалымдык бажы-га угеш, оортан Лондонгун чараш хевирин көргөн.

Оң соонда Совет чазактын баштыкы Хайгейт хөөрүнге барып, Карл Маркстын хөөрүнге чечек салган. Чечектин жокалымында мында деп бижээн: «Улут болалчы, эртенги коммунисттин үндөүн салкычын Бард Маркса ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгинде».

А. Н. Косыгин «Маркстын бажы-нынга» чордан, ам кыда Маркстын турсакал библиотеказы болган мунтулга чери бар, ажалын шимчөө-ининин төөгүзүн болгаш нитилээл эртенерин соңуруга чоруту чоңука калбак бөлүктөргө таарыштыр ол буту чүгүлдерин Великбританияны Коммунисттер партиясы организастаан.

Великбританияны консерватив-тиг партиясынын уугутуугуу Эдвард Хит Совет чазактын баштыкы А. Н. Косыгинин алдары дээш февраль 12-де эртенги шайлага тургускан.

Чугаалажышкыннар доозулган

ЛОНДОН. (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгинин болгаш Великбританияны премьер-министри Г. Вильсонун арасында түндөк беседа февраль 12-де дүш соонда болган. Соңуруга турар айтырыл-дарынын талазы-биле олар сөздөө-лөрүн солушкан.

ЛОНДОН. Совет чазактын баштыкы Великбританияга чораванын түндөкөргөн дугайында калып кылган меделдеге ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин биле Великбританияны премьер-министри Г. Вильсон февраль 12-ин орай көзөңдө ала салган.

Херсон область — Ленин орденниг

Ажыл-агый болгаш культура тургузушкунун талазы-биле областтын ажылчыл чоннарынын чедип алган чедилкинерин дээш, ССРЭ-нин Дээди Совединин Президиуму февраль 11-де Чарык-биле Украин ССР-нин Херсон облазын Ленин орден-биле шаңдаан.

(СЭТА).

УЛУСТУН КАНДИДАТТАРЫ

Соңгулда кампаниязын бодунун чаа, аң чутула чаазынче кирген — Советтерини депутаттарына кандидаттарын депшидилгези Россия Федерациясында эгелээн. Бүдүрүлгелерин, албан организация черлеринин, колхоз, совхозтарын коллективтери, хей-ниитиниң организациялары болгаш Шериг-Далай флорунун дайынчылары РСФСР-ниң болгаш Автономнуг Республикаларнын Дээди Советтеринин болгаш ажылчы чоннар депутаттарынын чер-чер Советтериниң депутаттарына кандидаттар кылды Төраэн чуртун аң төлөпиг оодлар, кыстарынын аттарын алап, чо-гум-на боттарынын ак сеткилдиги куш-ажылы-биле, бедик моральдык мө-сү шынары-биле кижилерин чүректин ханызындан кичөөнгейдиг көрүп, оларын эрге-ажыны чүдөн-даа артык үнелээри-биле ажылчы чонун ханы ынакшыды болгаш бедик хүндүктелди чаалап алган кижилерин аттарын алап турар.

Ажылчы чон боттарынын бир дугар кандидаттары кылдыр Коммунист партиянын болгаш Совет чазактын удурутчуларын чагыс үн-биле алап турар. Бо чорук болза партия биле чазактын улус чоңука ортузунда хемчээл чок улук хүндүктелди. совет кижилерин СЭКП Тыва, Совет чазакты долгандыр сыйры каттыжышкынын чырыктыкларын илерейлел турар.

Совет Тыванын ажылчы чоннары ол бузулбас блоктун баштайгы кандидаттарын бүгү совет кижилер-биле бир дөмөй чагыс эп-сеткилдиг депшидил турарлар. Коммунисттер куш-ажылдын бүдүрүлгези — республика типографиязынын, Ак-Довурак «Тыва даг-дугу» комбинаттын ажылчы-нарынын, инженер-техниктиг ажылдакчыларынын болгаш албан-хаакчы-ларынын нити хуралдарында база Улуг-Хем районун Х Улуг хурал атгы кезде ажыл-агый артелинге келжигүнерини нити хуралында РСФСР-нин Дээди Совединиң депутаттарынын кандидаттарына СЭКП Төп Комитетиниң Политбюроунун келжигү, СЭКП Төп Комитетиниң Чыныгы Секретари Леонид Ильич Брежневти болгаш Тыва АССР-нин Дээди Советиниң Президиумунун Даргазы эш Бай-Нара Шажульбеовна Дочмааны чагыс үн-биле депшидиктер. Муракчы бүдүрүлгелерин ол саналдарын республиканын хей-хей бүдүрүлгелери, хей-ниити органи-зацияларынын болгаш ажылчы чонун хуралдары чагыс үн-биле дет-көөн.

Ам Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш ажылчы чоннар депу-ттарынын районнар Советтериниң депутаттарынын кандидаттарын депшидери доозулган. Каа-Хем районун «Совет Тыва» совхозунун ажылчынары болгаш албан-хаакчылары совхозтук муракчы хойжуу А. Ч. Мунотку Тыва АССР-нин Дээди Совединиң депутаттарынын кандида-тына, а эң аки механизатор Ч. Л. Азынты, ол совхозтук директору О. С. Дугерин Каа-Хем район Советиниң депутаттарынын кандидата-рына депшидиктер.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң депутаттарынын кандидаттарын да-шчы-тудузу С. Б. Саман, даараныч О. Д. Монгуш, эңчи А. И. Намунинов, саначы С. Ондар, шахтер И. И. Еремин, башкылар Г. М. Доросова, Е. С. Кумжугет, Социалист Күш-ажылдын Маалымары — аңчы З. Д. Даржаз, хойжу О. Ч. Лопсанчал, паралакы М. М. Михалева, чо-галчы С. А. Сарыг-оол, артист В. Б. Оскал-оол болгаш үлөтүрүнү, ве-дөө ажыл-агыйнын, эртем, культуранын, чогаалчы интеллигенциянын өскө-даа он-он шаа эң аки төлөөкчилери база республиканың партия, совет органдарынын, хей-ниити организацияларынын хей-хей удуруттуу ажылдакчылары тус-тус соңгулда окуртарында депшидиктер. Ажылчы чон боттарынын эң аки оодлар, кыстарын Советтерге депшидик тура, кандидат бүрүзүнүн ажыл-иштин болгаш мораль-политиктиг шынарынын бүгү тала-биле чугаалажып, Конституцияга айыккан боттарынын эрде-рини ажылдапшылаан, чоңука көргүскөн иделгелин ажыл-херек кырында шыныч күүсүлдерин боттарынын кандидаттарына даандырып турарлар.

Амгы соңгулда кампаниязы эң-не төөгүлүг, улук меделдедиг чы-да — бүгү чурт Совет күрүнени тургустунгандаан бээр 50 чыл болган алдарык байыралагы ажыл-агыйнын бүгү-де адырларына чаа-чаа тилелдигелерин ужуражыр дээш, чогаалчы, ажыл-ишчи белектелин үезинде болуп турар. Бо юбилейлик чылда Коммунист партиянын болгаш Совет чазактын салганы улук чагай сорулгаларын чедишкенин күүсүдир херекке улук роль Советтерге, оларын күүсүкчи органдарына хамааржып турар.

Ам бо хүндөрдөн эгелээш, республиканың хоорайлар, суураар болгаш кезде Советтерини депутаттарына кандидаттар депшидилгези эгелээр. Чер-черде партия, совет органдарынын чутула сорулгалы болза депутат-тарга кандидаттарын эң-не хынамчалыг шилчире, кандидат бүрүзүнүн ажыл-иш болгаш моральдык шынарынын ажылчынарынын, колхозчуларын, хей-ниити организацияларынын хуралдарына эш-хуузуун байдал-дарына ажыл болгаш бүгү тала-биле чугаалажып, ол хуралдарын ажыл-ишчи буга эрттири болур. Депутаттарын кандидаттарына чаа ажыл-ишчилерин, практиктиг ажыл-херекке боттары көргүс-көн ак сеткилдиг, инициатива кижилерин дидими-биле депшидил үндүрер херек. Ол кижилер Советтерини бүгү ажыл-чорудулгазына чаа-чаа чүү-лдерин килерлер.

Соңгулчуларын бүгү саналдарын, чагылдарын амдыгааштан эгелеп кичөөнгейге ап, оларын мөөнөп чымыр эрежок чутула. Ол чорук Советтерини чон-биле харылаазын улам-на бажыглар болгаш Совет орган-нарынын ажыл-агый болгаш политиктиг организакчы болгаш кижилериниң ажыл-чорудулганын экижидериниң чутула негедеси болур.

Россия Федерациязынын болгаш бистин республиканың Дээди орган-нарына база чер-чер Советтеринге ам болур соңгулдулар — бистин чур-тувустун амдыралында улук политиктиг бодушкун. Депутаттарга кан-дидаттар дээш агитация болгаш соңгулдангы бүгү организак-техниктиг белектелири, соңгулда комиссияларынын ажылы бо хүндөрдө чер бол-ганга долу хемчээл-биле калбарган турар ужурайт.

Кандидатты депшиткен

Кызылдын электрия станциязынын ажылчынарынын соңгулда мурун-нун хуралы болуп эртен. Анда Тыва АССР-нин Дээди Совединиң депу-тадынын кандидаттын депшиткен.

Электростанциянын машинизи М. С. Тарасенко баштай сөз ап түвө чугаалааш, ол коллективке бир-ле дугаарында депутаттык кандидатты депшидилер улук иделгиди көргүскенин-ге өөрүп четтиргенин плереткен. Эш Тарасенко Тыва АССР-нин Дээди Со-вединиң депутаттык кандидатына насост машинизи Зоя Егорова Ро-дыгманы депшидери саналдаан. Дараазында электростанциянын те-лефонизи М. Г. Багаева, крановщик Ф. П. Тюков, коммунист И. И. Фети-сов олар сөз алгаш, эш Тарасенконун саналын бүрүн деткөөнөр.

Бир үн-биле деткөөнөр

Эрениниң «Коммунистче орук» колхозунун колхозчулары СЭКП Эр-зин райкомунун бирги секретары О. Б. Бичени Тыва АССР-нин Дээди Совединиң депутаттарынын кандида-тына депшидиктер.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң соңгулда талазы-биле Мереиниң № 109 соңгулда округундан Мерең сөз чыл школазынын башкыны О. Ш. Тамованы депутаттын канди-датына база депшидик.

Политиктиг чутула кампания — соңгулдага ал-даржыктык куш-ажылчы элчеге типографиянын коллективни киржиң турар. Амгы үдөш полтаграфистер соңгулдага хамаарышкан харымсалгалык амжалды кы-лап турар.

Октябрьның 50 чыл оюнга алдар кылдыр юбилейлик чылга белээвис

Улуг-Хем районунун ажылчы чоннарынын, 1967 чылда социалистиг хүлээлгелери

Бистин чурт Улут Октябрынын байыралады 50 чыл өмчө киршикен. Ол төөгүлүг бодушкун кижиге хей болгалдарын, чогаал-чы күүсүлдерин хайымытырып келир. Ол дээрже калбарган массалык социалистиг чарышта, коммунисттер тургузушкунун бүгү талааларга чаа-чаа чедишкенин илереп турар.

Улуг-Хем районунун ажыл-ишчилери Совет эрге-чагырганын 50 чыл-ды төлөпиг ужуражышкынын белектерин турар болгаш беш чылдын ийги чылында бүдүрүлгези дараазында көргүзүлгелерин чедип алып дээш демисежир дээш:

Бүрүнге 3720 тонна сүтү, 3150 тонна ээти, 370 тонна дүктү са-дар. Тарааның нити чымылазын 27500 тонна чедирер, күрүнге 5600 тонна тарааны садар.

Мыйыстыг бола малдын баш санын 16850, хаваннарынын — 4200, хой, өмшүкүн — 144200, чыгыс малдын — 3330 баш чедирер.

Инек бүрүзүндө 1450 литрден өвөш өвөс сүтү саар, хой бүрүзүндө 2,5 кг дүктү кыргып. Этке дугаар мыйыстыг бола малдык динг де-линди 300 кг, хойнуу — 43, хаваннын — 80 кг чедир көүлөдир. 100 инектен 80 бызыны, 100 төрүүр хойдан — 85 хураганын, кол хавандан — 12 хаван огулун, дунгунтан — 6 хаван огулун камгалал алыр.

Чериниң ажылгалын экижилди, органиктиг болгаш минералдык че-жишчилдигелерин ажылгаларын улам экижилди тургаш, тарааның ортумак дүжүдүн гектардан-на 8,5 центнерин, а сугаттыг участкага — 15 центнерин алыр. 1967 чылда районунун бүгү ажыл-агыйларына культу-раларын шын элчестирилгезин чедип алып, бедик шынарлыг сортту үрөжинерин урар. Чайгы болгаш күскү алдарылыгы 16 чүн гектар шөг-ге чорулар. Олар чүдүлү шын ажылгаларын болгаш катгалаларын органи-зациялап тургаш, оң 5 хуузу, электроэнергиялык болгаш металлдын 1 хуу-зун камнап алыры «Сельхозтехника» салбырынын ажылчынары бол-гаш албан-хаакчылары хүлөөн.

Хойжуларның олчазы

«Тес-Хем» совхозтун хойжуу, СЭКП Тыва обкомунун пленум кел-жигүну Александр Тарыгович Мон-галбининиң колхозында 480 төрүүр хой кышты хүр кыштагал, төрөөн 350 хойдан 356 хураганы алган. Төрүтүнгөн чаш хураганынын болгаш төрөөн хойларын ажаалда, хайгааралыкча улук кичөөнгейи сал-ды турарында оларын күш-лен-гейи шынара, а хураганнар эң до-ругуп турар.

Муракчы хойжу 1966 — 67 чыл-

дарынын кыштагалашкынына нажа-а-харазынын белектелин ак сеткил-диги эки чорутуу. Ам оон колхозны-д синген, челис болгаш концентраттыг мал сенис четтири-биле өөрүтүнгөн.

Ол-да совхозтун хойжуу Алек-сандар Карманов кыштагалда төрүүр хойлар массалыг оолдуп эгелээш. Ол баштайгы төрөөн 130 хойдан 10 хураганын артык алаан. Массалыг оолдашкына хойжу база-ла багай өвөс белектерген.

Т. САЛЧАН.

Чедишкенин эгелээш

Надысчалдын хлеб заводунун коллектив беш чыл-дык ийги чылын чедишкенин эгелээш. Январ айда нити продукция бүдүрүп үндүрер даалазын ажыра куу-сеткен. Продукциянын ассортмент талазы-биле даала-зын база эки күүсеткен. Ам кыда продукциянын шына-рын экижидери дээш демиселди калбарган. Заводка кылган кылгаларнын шынарын шинчил, тодарадып кө-рүр, ол ышкаш, делгелге-сабыгашкынык организастап чорудары чагыс апарган.

Хлеб-булочка кымылдарын делгеп сабыгашкынык хоорайнын он беш база дөртөн дугаар магазиннеринге органи-зациялап чоруткан.

Социалистиг хүлээлгелер

Республиканың улутпунун, туугу болгаш транспорт органи-зацияларынын, ажыл-ишчилери бугу совет чон-биле кады Улут Ок-тябрынын 50 чыл оюнга төлөп-тиг ужуражыр дээш бедиктен социалистиг хүлээлгелерин ботта-рына ап турарлар. Ол хүлээл-гелериниң чедишкенин күүсүлде-рини хамыктын мурунда чер-черде партия, совет, профсоюз, комсомол болгаш ажыл-агый органи-заны коллективтерин күчүн, орга-лары болгаш курлазырларын салдырган сорулгаларын ботта-рынарыкча өлүгүлүрүп мөөнөз-дериңде хамаарып. Амгы үеңиң негелделеринге дүүштүр соци-алистиг чарыштык кол улга-шы-нары болза, партиянын XXIII съез-диниң шилтирелерин амдыла-рылга чайгылыш чон боттадырар дээш демиселге кичи бүрүзү бо-дунуң шыдаары үлүүн ыялазыла кириштирген турарын чедип

алыры, продукциянын хемчээлин көвүдөдиринче, шынарын экижи-деринче, бот-үнезин чигедирин-че, ассортментиниң налбарты-рыкча болгаш күш-ажылдык бү-дүрүлгүлүүн бедиринче бугу масса-чонунуң күчүн эвилдээри бөлүр ужурулуг.

Алдарык улук байырдал — тө-өгүлүг бежен чылга чедишкенин ужуражыр дээш бугу совет улустун патриотчу кеделүүлүш-күнүңге хей-аат киришпаан, Ты-ваның улутпунун аңы-буру адырларынын ажыл-ишчилери да-раазында хүлээлгелерин ап ту-рарлар: он бир айларын план-ны ооналгаларын ноябрь чедиге чедир күүсеткеш, пландан ажыр 500 тонна даг-дугун, 7 муң тон-на хөмүр дашты, 1,8 миллион иловатт-шап электроэнергияны, 5 муң эмеш идиетин, 1,8 муң кубометр туугу ыянын бүдүрүп үндүрер.

Республиканың туугулары улук байырдалга белек кылдыр 22 муң дербелчин метр чаа чур-талга шөлдерин, улутпунуң, ка-дээ ажыл-агыйнын, медицинанын, улус өөрелдигинин, уруулар ал-бан черлеринин, культураның элээн каш чаа туугуларын ноябрь 7-ге чедир амыгалага киригерин хүлээлин турарлар.

Автомобиль транспортуң ажылдакчылары он айлар дургу-зунда улус ажыл-агыйыкча чугу-ла херектиг 10 муң тонна ызы-буру чүрөтинер пландан ажыр өөрүтүрүн болгаш кызыр-чаар ма-териалдарын 50 муң литрин кам-нап алып деп бедиктен хүлээлге-лерин алганнар.

Улутпунун, туугунуң болгаш транспортуң коллективтери ажыл-агый көргүзүлгелерин хам-маарышкан хүлээлгелер-биле че-рөөлүгү бүдүрүлгелериниң культу-разын бедидер, күш-ажылдын өр-

ганизациязын болгаш сагылга-чуруун экижидер талазы-биле тодарай хүлээлгелерин база ап турарлар.

Хамын умур чүгө хүлээлгени алырында эвөс, а ону ыялазыла күүсүлдеринде дээрзи билдингер. Ыччангаш социалистиг хүлээл-гелериниң дээш бөлүр чоруп чедип азыны эңиз чугула. Мурунку чылдарда анаа-ла өзү барымдаа-лап, кандыг-даа экономиктиг са-наашымынар чонка «дүндүктен» чигелеп хүлээлге алып тава-рылгалар чамдыкта тургулаан. Ындыг чоруп чүгө чарыштын дээштин кудуларындаан өске чүнү-даа бербес. Амгы үеде, ка-жан бугу чурт кайгамчык улук байырдалга ооза хынамчалыг бе-леткенип турда, социалистиг ча-рыштын утга-шынарын, принци-пни хамыда бээр кыдыг факты-ларын болдурбас ужурулуг. Хү-лээлгелерин чугуру органирга бадылаттыган күрүне планына үндөдүлүш, бүдүрүлгениң, кол-лективтиң арга-курлазырларын, техниктиг чепселенишкенин, деңгелин, материалдыг соңуу-ралдарын бугу талагы өөрөңнү көрүп тургаш хүлээп алып хе-рек.

Социалистиг чарыштын бедик түңөлдүг, массалыг бөлүр чо-руун чедип алырынын кол эрга-зы — муракчыларын дуркула-зын налбаа-биле непертердин, чарыштын чоруп турарынын үе-зинде тыптып кээр үнелик чаа эгелээшин бүрүзүн деп-дөрдөн деткири, ону бүгү-ниитини болдурар дээрзин утуп бол-бас. Ол сорулга-биле чарыш ту-рар бүдүрүлгелериниң арасында

укур-дедир хынаалдар кылырын көвүдөдириниң хемчегелерин ала-чорудер.

Социалистиг чарыштын тил-лекчилерин тодарадып турар үе-де хүлээлгелериниң күүсүлдерин эки хынамчалыг анализтеп де-кээр, кандыг-даа таварылгада партияны принципналыг ту-руштан чайлазын кончуг чугула. Херек кырында чамдыкта му-рунда эки ажылдык деп саналды турган черлер басырай-даа бер-зе, ону өрү тыртарын ордандар, азы муракчы турган кичилер-ниң көргүзүлгелери өскөлеринин-ден чавыай берген-даа болза, оларын надуер таварылгалар а-наа бар. Чарыштын түңөлдүгүн үндүрүп турар үеде мурундагы чедишкенин дээш кымыда-даа чигелде берип болбас херек.

Чүгө ол таварылгада социали-стиг чарыш өзүлүг массалыг, дээштик болур. Бугу коллектив-терге социалистиг чарыштын чо-руп турарын көргүзүп санбырала-рына, хана парлагалыгына док-тамаал чырыдары чугула. Ол ышкаш чарыштын тиллекчилеринде шилчир кызыл туктарын, ышмылдарын тыпсырын практи-каларын, оларын материалдыг соңуурадаларын бедидер дээш ай азы квартал санында аңша шаңдаларын тыпсырын докта-дыры чугула.

Коммунисттер тургузушкунуң хынамтыган ылаптыг чепсээ — социалистиг чарышты улам ыңай хөжүдери бо үеңиң бир эң кол сорулгаларын бирээзи дээрзин чер-черде партия, совет, профза-иле, комсомол болгаш ажыл-агый органигары чогууру-биле үнөлөп көөр ужурулуг.

Ажыл-ишчи белек

АРЫГ-БАЖЫ. (Телефон-биле). База-даа баарга, кыштаг бүрүзүндө кижилер хураган-на хураган дугайы, Совет эрге-чагырганын органи-зацияга соңгулдулар хунунге куш-ажылчы белектиг ужуражыр дугайын чуга-лашкан турар. Өвүрде «Коммунистче орук» колхозтун ачтычынары бо чылдын чус хойга онааштыр тээздан өвөш өвөс хураганын өстүрүп, хой бүрүзүндө 2500 грамм дүктү кыргып, инектен-не 10 центнерден өрү сү-тү саап алырына бүзүрүлдү.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң соңгулда талазы-биле Хандгайтын-ны № 70 соңгулда округундан депутатка кандидат Балга-оол Монгуштуң удуруткан бригадасында баштайгы оолдун алды чус ажыл хойун хура-ны шупту менди. Эки ажал, кышкы оларны чеп амыгаш турарында бригаданы он дөрт кожаннарында кыштагалашкын хүр байлаша.

Колхозтук Бора-Шайга, Улаатайга болгаш өске-даа черлерде малы база менди, чаш малда тарамча чок, эки доругуп турар. Ол ышкаш бо чылдын туугуларына маш белектелип тудуктан. Школа, медицина болгаш культура албан черлеринге өреге бүрүзү он кубометр топкак белекээр хүлээлге алган, ону соңгулдулар хүнүңге утуштур бүрүн белекээр дээш чарыш калбарган.

Чагыс эп-сеткил-биле

«Шекпээр» совхозтун Дон-Тере-ин салбырынын ажылчынарынын болгаш инженер-техниктиг ажыл-дакчыларынын нити хуралында Дон-Теренинин № 39 соңгулда ок-ругтунун талазы-биле Тыва АССР-нин Дээди Совединиң депутаттын кандидатына СЭКП Барымы-Хемчик райкомунун бирги секретары Түлүш Араптанович Стап-оолду чагыс эр-сеткилдиг депшидиктер.

Соңгулдага белектелин хүнне-ринде ажылчы чоннарын политик-тиг болгаш куш-ажылчы илдекей-нин каяннар-даа аажок көдүрүлгелерин салбырын хуралында тодарай кө-зүлгөн.

В. РАЧКОВСКИЙНИН ФОТОУ.

ЧАРЫШТЫ УЛАМ МАССАЛЫГ БОЛДУРБУШАН

Эрзин районун амыл-ишчилеринин хей кезин социалистик чарышта хаара туттуган. Район кожаны Тес-Хем район-биле, мынаарга колхозтар, фермалар, бригадалар, ажил-чиннар, малчы аалдар арасында чарышты. Партия организацияларының удуртуулары-биле социалистик чарыш даш шимчээштин районда массалык болгаш даштык болуп бар чыдар. Илангыла оон түнелдин үндүрери, мурнакчыларын илереткеш, оларын шаанал-мактаары, чарышта четпестерни чок кылдыр даш арга-хемчеглерини апаруудун турары чаа-чаа дуржуугалар-биле байып олар.

Эртен чылда бистин районун чедип алган чедикчилер — эт, дүк бүүдүренин болгаш күрүнеге садарынын планнарын күсүткенини, тараа култураларының ба бурузундан планда көрүнгөнгөндөн ийи катал хей дүжүттү өстүрүп алганы болгаш өске-даа көрүзүгүлөр болса социалистик чарышты эки организациястанындан база хамааржыр.

«Коммунизмче орук» колхозтун коммунистери (партия организациязынын секретары эш Саньга) амыл-ишчилерин чарышын организацияларына шимитпегил күш болуп берген. Колхоз күрүнеге мал продуктуларын саларын: этти 110,6 дүктү — 112,1 хуу күсүткөн. Мал чемин белеткээрини планы база ажыр күсүткенин. Колхозчу тууду-жулар алган хууздөгөнгө төлөтпиз өз болганар. Машина-техниканык эдилек болгаш камалгазы, күш-ажалдын организациянын болгаш сагыла-чүрүмү өске ажил-агыйларга болдоорго бо колхозта элди экижээр.

Колхозтар арасында социалистик чарыштын эртен чылда тилекчилик болган «Коммунизмче орук» колхозту районун күш-ажалчы алдарынын туугун алдаржыдып кирген. Мал кыштагаларынын чедикчилер эртерер дугайында бо колхозтун алган социалистик хууздөгөнгө чедикчилерин боттанып турар: малдык күш-ленгел эки, фермалар, тус-тус козонарже мал чемин үзүктө чок чедирин, малдын чаш төдүн камгалап аларын организация чорудуп турар. Колхозча амыл-ишчилерин чарыштын чедикчилер деп сорулга салган, оон бо чылдын өткөзгөнгө ажилга колдуунда кирген. Нарынчыл бешки чылдын ийги чылдында оон-даа бедик хууздөгөнгө кирген. Ону күсүдери социалистик чарыштын ужурудузынын дугайын ферма, бригада, малчын өг-бүлөгө чедип чугаалашкан.

Кандыг-бир ажил-керекти дугайында (оон иштинде—социалистик чарыштын организацияларын) чугаалашырда, партибур колхоз баштар чери-биле, көдө Совет-биле дүжүрүп ал турар. Оон ийди, колхозтун удурткучулары-да, активчилер-даа чангыс дем-билегил, бижык хармызаалыг, бир-ле эки эгелешкини организациястан турар улус. Оларын ажил-ишчи индиг мөзү-шынарын ам туур байыр апарган.

«Чаа орук» колхозту ап көрөөл. Ийи чарышча чедип алган онзагай талазы болза төрүүр чүс баш койга онаштыр хураган алганы, бир койдан дүк кырганы, инектен сүт саяп алганы өске колхозтардан бедик көрүзүгүлү болганы болур. Колхозтун партком чарыштын чоруп турар байдалын мынап, оон түнелдин өй-өлпөк фермалар, бригадалар болгаш тус-тус малчыннар айыл-биле түнелдин удуртуп турар. Чарыштын организацияларыга улут күш бар апарган, олар — бригадалар, ферма эргелешчилери, партия бөдүктеринин организациячылары, көдө интеллигенттер болгаш өскерлер-да.

Чарышка киржин турар кижини дуу хармысалгазы, ажил-ишчи хууздөгөнгө төлөтпиз күсүдери даш

оон чүткүдүү — социалистик чарыштын чедикчилерин боттанырынга улут ажытыг. Мынаарга, бодунун хууздөгөнгө күсүдери даш ак сеткилдиг ажилып турарлар бисе хей. «Коммунизмче орук» колхозтун койжулары Чигжиттерин, Серенерин өг-бүлөлери, «Чаа орук» колхозтун саанчызы Чүрүк Дежитмаа, койжулары Данда Самбуу, Сынаа Миндр, Даваа Малчын, Долган Долтун, Ленин аттыг колхозтун комбайнери Норбу Даландай, автолавка садыгызы Нураат Борий, районун дааранылга пегини мастерлери Солян Долгар, Максир Армаа, Светлана Биче, библиотекер Эренчижа Күсөк болгаш оон-даа өскер бистин чоругаары кижилеривис апарган.

Эки ажилдан, чарышка тилекчи болганарга эртен чылдын колхозтар 2300 ажыр рубльди, 230 баш боза, шээр малды, 2600 ажыр килограмм тарааны шааналга болгаш 70 ажыр кижиге немелде төлөвирин берген. Районун шугуму-биле үжөн ажыр кижиге немелде төлөвирин берген. Кижилерин ажыр-ижин бедик үндөргөнгө, оларын деткин дуулаарына чүс улут идигил болганы чугаажык. Шаанал-мактал тыпырын мөөн сонгаар-даа чорудар ужурут бис.

Хойжу бригадалар арасында ийи чоруп чыккан «Чаа орук» колхозтун эш Алдын-оолга удурткан № 1 бригадалык, фермалар арасында чылдык — оон-даа колхозтун Кочетов аттыг сүт-баран фермазы чаалал алган. Чаа-орукчуларын бо чылдын чарыштын чедикчилер деп сорулга салган, оон бо чылдын өткөзгөнгө ажилга колдуунда кирген. Нарынчыл бешки чылдын ийги чылдында оон-даа бедик хууздөгөнгө кирген. Ону күсүдери социалистик чарыштын ужурудузынын дугайын ферма, бригада, малчын өг-бүлөгө чедип чугаалашкан.

Кандыг-бир ажил-керекти дугайында (оон иштинде—социалистик чарыштын организацияларын) чугаалашырда, партибур колхоз баштар чери-биле, көдө Совет-биле дүжүрүп ал турар. Оон ийди, колхозтун удурткучулары-да, активчилер-даа чангыс дем-билегил, бижык хармызаалыг, бир-ле эки эгелешкини организациястан турар улус. Оларын ажил-ишчи индиг мөзү-шынарын ам туур байыр апарган.

«Чаа орук» колхозту ап көрөөл. Ийи чарышча чедип алган онзагай талазы болза төрүүр чүс баш койга онаштыр хураган алганы, бир койдан дүк кырганы, инектен сүт саяп алганы өске колхозтардан бедик көрүзүгүлү болганы болур. Колхозтун партком чарыштын чоруп турар байдалын мынап, оон түнелдин өй-өлпөк фермалар, бригадалар болгаш тус-тус малчыннар айыл-биле түнелдин удуртуп турар. Чарыштын организацияларыга улут күш бар апарган, олар — бригадалар, ферма эргелешчилери, партия бөдүктеринин организациячылары, көдө интеллигенттер болгаш өскерлер-да.

Чарышка киржин турар кижини дуу хармысалгазы, ажил-ишчи хууздөгөнгө төлөтпиз күсүдери даш

дып болбас, харын улам улуг күжү-нишкенин ажилдаар керек. Ленин аттыг болгаш «Чаа орук» колхозтарда ажилга чок чыгар техника хей, а үрелишкениге таваржып турары база бар. Машина-техника ажилгалынын дугайында айтыргыны колхозтарга шынгызы-биле тургузар үе келген. Чамдык ажил-агыйлар машина-техниканы камгалгазын болгаш ажилгалынын дугайында хууздөгөнгө алган, ону күсүдери-ни хемчеглерин албайн турары шын өвөөс.

Чарыштын массалык болуру — оо дөргө кол чүдүл. Иныг болганда, чарышка киршип турар ажил-агыйлар, албан организациялар ортузунга социалистик чарыштын организацияларын бир чугула херек кылдыр боттандылар ужурут бис. Районун бүтү коммунисттерини 7-ле, а комсомолчуларынын 3-ле хуузу коммунисттик күш-ажал даш шимчээшкениде киржин турар. Районда, районун улус өрөөлдеги, культура, кадык камгалаа кидилестеринде, хармызаа контораында чангыс-даа кижиге ол ат даш демисейпейн турар. «Коммунизмче орук» колхозту бүтү колхозту-биле коммунисттик деп ат даш көдүрүшкүнү үндүрөө-да, ачаа эргөжөк чугула белеткелдери баш удур кылбаанындан утудан чок ол эгелешкини сазын кырында аттып, тунес чок болган. «Чаа орук» колхозтун Кочетов аттыг, «Мөрөн» колхозтун Сын-Мийис, «Коммунизмче оруктун» Шолук-Аксы сүт-баран фермалары коммунисттик күш-ажал даш чарыштын эгелер деп каш удаа чугаалажып тура-да, өдчө херек кырында эгелеп кирбөөн. Бо дөргө түнел чок курут алаашкындар. Социалистик чарыш дөргө кир чогалдыгы болгаш хей-ат киррич херек дашып билдр керек. Ачаа ичканга эргелешкенин, даштаргы чуче чымыр чорук турбас ужурут.

Совет эрге-чагырганын 50 чылдыга белеткел бистин чарышын камгалгазын дашып, артык массалык калбартырын негеп турар. Оон улут ужуру-дузын мелепери билбашкан. Эрзин районун ажилчы чонлары бо чылдын күрүнеге этти, дүктү болгаш сүттү пландан ажыр саларын хууздөгөнгө алган: этти 1411 тоннаны, сүттү—525, дүктү—219 тоннаны садар. Бо бедик хууздөгөнгө Октябрьдин бедик чылдын байлалынын бетинде күсүдери сорулгаалыг бис. Ол ишкан, культура, чырымышкы, кадык камгалаа талазы-биле хууздөгөнгө база алынган.

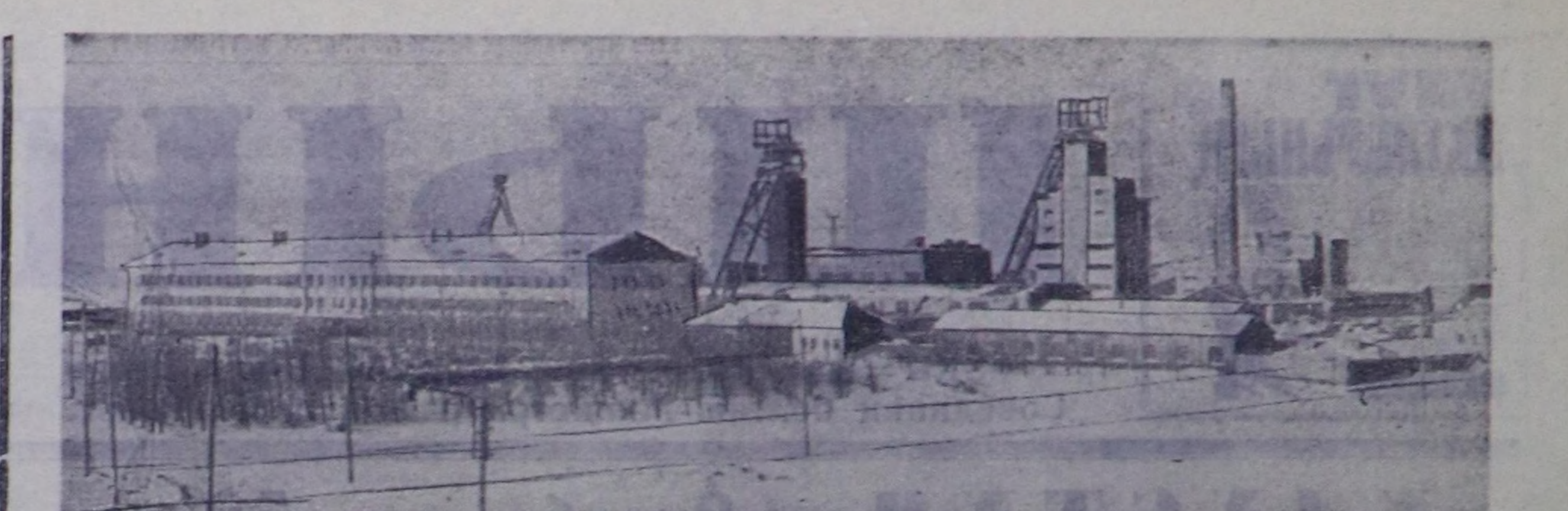
Тес-Хем район-биле бистин чарышын камгалгазын дашып, артык массалык калбартырын негеп турар. Оон улут ужуру-дузын мелепери билбашкан. Эрзин районун ажилчы чонлары бо чылдын күрүнеге этти, дүктү болгаш сүттү пландан ажыр саларын хууздөгөнгө алган: этти 1411 тоннаны, сүттү—525, дүктү—219 тоннаны садар. Бо бедик хууздөгөнгө Октябрьдин бедик чылдын байлалынын бетинде күсүдери сорулгаалыг бис. Ол ишкан, культура, чырымышкы, кадык камгалаа талазы-биле хууздөгөнгө база алынган.

Тес-Хем район-биле бистин чарышын камгалгазын дашып, артык массалык калбартырын негеп турар. Оон улут ужуру-дузын мелепери билбашкан. Эрзин районун ажилчы чонлары бо чылдын күрүнеге этти, дүктү болгаш сүттү пландан ажыр саларын хууздөгөнгө алган: этти 1411 тоннаны, сүттү—525, дүктү—219 тоннаны садар. Бо бедик хууздөгөнгө Октябрьдин бедик чылдын байлалынын бетинде күсүдери сорулгаалыг бис. Ол ишкан, культура, чырымышкы, кадык камгалаа талазы-биле хууздөгөнгө база алынган.

Тес-Хем район-биле бистин чарышын камгалгазын дашып, артык массалык калбартырын негеп турар. Оон улут ужуру-дузын мелепери билбашкан. Эрзин районун ажилчы чонлары бо чылдын күрүнеге этти, дүктү болгаш сүттү пландан ажыр саларын хууздөгөнгө алган: этти 1411 тоннаны, сүттү—525, дүктү—219 тоннаны садар. Бо бедик хууздөгөнгө Октябрьдин бедик чылдын байлалынын бетинде күсүдери сорулгаалыг бис. Ол ишкан, культура, чырымышкы, кадык камгалаа талазы-биле хууздөгөнгө база алынган.

Бистин сорулгаалыг бис ажил-ишчилерин чарышын улам-на массалык болдурушкан, алдын хууздөгөнгө төлөтпиз күсүдери болур. Бо дөргө эрзинчилерин Төрөн чуртка, Улут Октябрын 50 чылдыга болза.

Н. ЧАМЗЫРЫН,
СЭКП Эрзин райкомунун секретары.

«Ростово-Хал» комбинаттын «Гуновская» № 8 доор чаа эң улут шахтамы ажилгалда кырген. Чылда 1,5 миллион тонна чедип дашты ол боор. Амгы шахтамы оң күчүзүл шахтамы эң чаа даш техника-биле дериттинген.

Чаа шахтамын ажил-ишчилери чыл дургузунда ол бүүдүрүлгөнгө то...

дөргө күчүзүл шимчөөлүн амыр деп өзүн берген. Ол дөргө оларын Октябрьдин 50 чылдыга болза болур.

ЧУРУКТА: «Гуновская» № 8 доор шахтамын чер адамын туудуларынын планта хемари.

В. ТУРБИНИНЧИН Фотозу.
СЭТА-ның фотокорреспонденты.

ХАНДЫРЫЛГА ФРОНТУЗУНДА

Эрзин районунда чонун амыдырал хандырылганын хүн-бүрү улам экижидери даш ак сеткилдиг ажилдап турар оолдар, кыстар хей. Эрзин суурнун № 2 аш-чөм магазининде анык оол Михаил Степанов аллар, кварталдар улаштыр күш-ажалы чедикчилерин бижыккалы, саарылаа планын үргүлү ажыр күсүдөп келген.

Оон өвүр комсомолчулардан Роза Көзүш столовада повар, Светлана Биче амыдырал хандырылга комбинатында дааранчык. Олар база чонун чаагай чоруп даш эрестиг ажилдап, үнелди, хуудуксады чаалап алганар. Ур чыл ажилдап дуржулгалыг кижилерин бижыккалы, ажил-агыйларында чөп ажилдап келгенер.

Эртен чылда амыдырал хандырылга ажилдакчыларынын республика слэдуна баар төлөөлөр кылдыр бо аныктарын хаачарышкан коллективтери ажил-ишке, чурттагааа үлөөлөргүн үнел-леп көргөш, депшиктени оларын төлөтпиз бадыт-кап турар.
О. ОХЕМЧИК.
ЧУРУКТА: М. Степанов.

БЕШКИ БРИГАДА

Мышка белеткел мурнуку чылдардан дээр болган: чайгы семиртигени шын организациястан; малчын бүүрү чүс центнерден өрү сикени белеткел алган; нажаларын шагыны чыгыг үзөндө-ле-ле-ле, иштин арыгал мылган; ажаалда хайгааралды улам экижиптишкан, амгы мышны оларны база чөп ажилгап турар. Коммунист эш Балчыи-оолга удурткан малчыннар 2450 хоон чеди ноданда менди болгаш хур мыштагалдып турар.

Беш чылдын баштайгы чылдында бригада төрүүр чүс койга онаштыр 103 хураганын доорутуп өстүргөн, хой бүүрүндөн 2800 грамм дүктү кыргып алган. Ажылында ол чедикчилерин бижыккалышкан, бо чылдын оон-даа бедик көрүзүгүлү болурунга малчыннар сорулуг ажилдап турар. Семиртилгез ийи нодун койнун куму шупту ормантан өрү, а төрүүр хойларын мыштагаларында чаш мал хүлээп алырынга белеткелди ханамчалыг организациястан.

Бригаданын хою январын ийги чартындан сонгаар массалык оолд эгелзэн. Бригаданын коданын баштайгы төрзөн 45 хойнуу хураганы 47 болган, шак ийди өөрүнчүг мөддөлөр өскө-дө-дө ишталгаларын хур бүүр улажып турар. Төрүүр хой кадарчылары аштар Дунгар-оол, Маадыр-оол болгаш өскелеринин-даа ишталгаларында кижиге бүүрү хураган-на дугайын чугаалашкан турар.

«Улут-Хая» совхозтун Хайыракан салбырын экижиде ол бешки бригадалык кой-даа ноданынга баарга, малчыннар парлагга чыгыдыгылыг, радиопремикити. Чурттуг иштинде болгаш дөргө-дө-дө буюшкунарны олар радиодан хур бүүр дүңгөп, солунардан номчуп турары өөрүнчүг. Ол ишкан Улут-Хем райононун автолавказы мыштагалды малчыннарны доктаамал эргип, хергеленди чугула чүдүлгөргүн үргүлү экип турар, чолочагы-садыгы Николай Нууларны чон мантап турар.

В. БАИР.

«ШЫНЫН» МАТЕРИАЛДАРЫНЫН ИЗИБИЛЕ

Чагаа парлаттыган соонда

«Ак-Талда кандыгы?» деп эге-биле «Шынын» мурнуку бир номерин шүтүмчүлүдиг материал парлаттыган. Ону чынап, четпестерни чаладыр хемчегин айтыр-биле «Улут-Хая» совхозта парткомче редакция шалтычкан турган.

Ак-Тал суурда херөжөнөр чөвүлөдиг ажилы уттудурган, уран чүл болгуму ажилдаастанын, суурнун арыг-шөвөр, культуру-дүг чуртталга даш чарыш чоруваталыг ханалда бүүрү болдыткаа. Партком секретары эш Амбаржица редакцияга бижөөн болза:

— Илерөө четпестерин чаладырынга тодаргай хемчегин алган. Суурда херөжөнөр чөвүлөдиг даргазы сонгудууган. Октябрьдин бедик чыл оюнга уттудурган чөвүлөдиг культура-массалыг ажилынын планын тургускан болган ову боттадырыг эгелзед.

«Ак-Талда кандыгы?» деп эге-биле «Шынын» мурнуку бир номерин шүтүмчүлүдиг материал парлаттыган. Ону чынап, четпестерни чаладыр хемчегин айтыр-биле «Улут-Хая» совхозта парткомче редакция шалтычкан турган.

Ак-Тал суурда херөжөнөр чөвүлөдиг ажилы уттудурган, уран чүл болгуму ажилдаастанын, суурнун арыг-шөвөр, культуру-дүг чуртталга даш чарыш чоруваталыг ханалда бүүрү болдыткаа. Партком секретары эш Амбаржица редакцияга бижөөн болза:

— Илерөө четпестерин чаладырынга тодаргай хемчегин алган. Суурда херөжөнөр чөвүлөдиг даргазы сонгудууган. Октябрьдин бедик чыл оюнга уттудурган чөвүлөдиг культура-массалыг ажилынын планын тургускан болган ову боттадырыг эгелзед.

1965 чылдын чайынында Эрзин районун колхозтары малга чөм бедеткеп ап шыдалан турган. Оон ужуру-биле малды мөччи чыл ажыр даш районун колхозтары бөдүрү-дө, концентрат-даа мал чемгерин өскө-дө кыжын удур тынар чорукта таварышкан. Колхозтар мал чем сорулгап тынар-биле тускай чорук кылдып, улут күженишкенин болгаш чарыгалдарын түңдөлгөндө мал чем колхоздарга чедип тургудуулан. Чөм четпес чорук улут ужуруктуг-даа

Мал чемин камнаар

Амгы үдө Чөө-Хемтинин «Испир» колхозунун чер-черде турар фермаларында байдал аны-агы болуп турары демгелөөсө аргажок. Кызыл-Хавак фермаында (эргелешчин Мышыа Монгуш) мышка белеткел эки чоруттуган. Кажаларын ишти чыгыг, өдөн-болза күүзү колпак инектерин норма баугаруу немелде чөмөр-биле хандырып турар. Мышаларын чыгыг черде ажаап, чөмгерин турар. Фермада сикен, савад четчир. Ынчалза-даа бо фермада мал чемин камнавай, хуу кижилерин малыга чиртин турар чүдүлөр барын бүүрүдүлүп көөр алаар.

Кызыл-Хавак фермаында анык инектер турар камаанын ханалары ойбак, шаараш. Оон ужурунда камаа лончук соок, адаандо өдөк чок. Фермаын эргелешчин К. Айда-оол мындыг байдалды көрө тура-ла ажаа-ла мыг чок артып турар. Колхозчуларын күжү-биле белеткөөн савад, сикен, савад четчир. Колхозтун зоотехниги саар болгаш күжү багырар, арып турар инектерге база башааларга чиртин-биле ажаа-бүүрү чөмгерин нормалын кылдып берген. Ол хирезинде-ле чөмчи чоругу негедө баугар бербей турар. Мында база-ла мал чемин камнаас чорутар бар. Өдөктө бар сикен, савад, сикелүү өске инектер чип, савад башып турар. Фермада ажилдап турар коммунисттер, комсомолчулар, саавчылар колхозка караа чедирип турар деп чүвени биле тура-ла мындыг байдал-биле канчал эгелешип турарарлар?

Фермаын сүт хүлзөн амыр чери соок, сонга шидерин ойбак, хаяагазы шаараш. Арыг-шөвөрүн сагылазын кууду. Бо-ла бүтүгүч кол чылдаганы мышка белеткелди багай чоруттуганы-биле тайдыр-латтылар.

Х. ДОРЖУ, Х. КОМБУИ-ООЛ.

КУР ЧЫЛ АЖЫРАП БЕ, ХУР КЫШ АЖЫРАП БЕ?

1965 чылдын чайынында Эрзин районун колхозтары малга чөм бедеткеп ап шыдалан турган. Оон ужуру-биле малды мөччи чыл ажыр даш районун колхозтары бөдүрү-дө, концентрат-даа мал чемгерин өскө-дө кыжын удур тынар чорукта таварышкан. Колхозтар мал чем сорулгап тынар-биле тускай чорук кылдып, улут күженишкенин болгаш чарыгалдарын түңдөлгөндө мал чем колхоздарга чедип тургудуулан. Чөм четпес чорук улут ужуруктуг-даа

болган. Колхозтар 1965—1966 чылдарын кыжынында 14.421 баш малды ишкылып, караалаан-даа. Эрзинин малчыннар болгаш хойлар бригадаларын ажилдакчылары ол берге кыштын уружун эки билген, эртен чайын мал чемин хойну белеткөөн. Бо чылдын январь берге районун колхозтарында 4866 тонна сикен, 2876 тонна сикен, 1057 тонна мал чемни тараа болгаш 62,4 тонна савад чөм кырында бар турган. Малдын хей кезин чер оттагарын барымдаалап көрөө, үстүнде мал чем эргөжөк чугула таварышталда шуут тургузур азыраар болгаш чамдыкта ийил-салып арадыштыр азыраар малга чедер. Районун сикен кезер шөвдери бустунаан саралаттар өдөрлик, ажиттымаан сикелестер-даа бар. Бо сар-чугаргай беримдаалардан алмыра, колхозтарын малды хур кыш ажарын магалдылап турар. Ынчалза-даа байдал ажаа дуушпейн турар.

«Мөрөн» колхозта мал кыштагалдык чыныгы дугайында айтыргыны райкүсөккомун хурталыг чугаалажып көргөн. Колхоз даргазы Алдын-оолдун илеткелди-да, ханалда чоруткан комиссиянын түнелди чылда колхозта мал кыштагалдык чыныгы берге байдала апарганын көргүсөк. Бо чылдын эргинден берге ажаалда болгаш азырал багайындан 120 баш дөтөлөр өлгөн. Хойжу Базанай Самбил кодамында 273 дөтөлөргүн 30 хуузул ишкынган. Чам-даа, Херел, Менди-Баир болгаш өскө-дө малчыннарны колданырында 10—10 ажыг баш дөтөлөр өлүгдөөн. Колхозтун боза малы азырал чогундан мыка ара берген. Сын-Мийис сүт-баран фермазы чанында салган сикен-биле малды чөмгербейн турар.

Чугула «Мөрөн» колхозта өвөө, өскө-дө ажил-агыйларга берге байдал тургустуна бергенин райкүсөккомун хуралы айткан. Чөмгерилгени болгаш ажаалдан багай организациястан турарын хараазы-биле дөтөлөргүн болгаш чаш хураганнарнын өлүмүзөр чоруп кайла-даа бар. «Коммунизмче орук» колхозта төрзөн 854 хойнун 24 хураганы өлгөн. Ол-ла колхозтун хойжуу Ашак-оол каш-ла хонуктун иштинде 10 баш дөтпөни ишкынган. «Чаа орук» колхозта 407 баш хой төрзөн, 23 хураган өлгөн. Районун колхозтарына хойнун массалык оолдашкыны февраль айнын 15-тен сонгаар эгелзед. Ынчалза-даа аджерилгенин чүрүмүн шын сагылааны-биле ам 2500 хой төрзөн. «Коммунизмче орук»,

Районун кедээ ажил-агый бүүдүрүге эргелди малчыннарнын өрөөлдегенин чер-черде организациястан. Ынчалза-даа ол өрөөлдеге түнел бербей, малчыннар амга чедир-ле малды шын чөмгерип билбеси дыка харааладык. Четпестерин доп-дорал өлпөп, малчыннарнын өрөөлдегенин чугулага көөр өй келген.

Бир өвөө эрзинчилер малды эки ажаарынче болгаш ону шын чөмгеринче улут кичөөргөйи салгаш, ында улут четпестерин дүргөн чаладыр болза, районун ажил-агыйларын мал ажилындан алдыр продукцияны көүдөөр, малды хур кыш ажыр болгаш оон чаш төдүн менди ажаап амыр бүгү боттуг чүдүлөр бар.

С. ТАМБА,
«Шынын» корреспонденти.

Комсомол амыдыралы МАЖАЛЫКТА ОТЧУГАШ

Декабрь айның ортан үези. Эртенги соок чывардан аржымын дүш шарттымынмышан. Чечек кылдашп алаарга: «Бо ферма биле бажык арасында та чече катал амылдамды мынаа. 1964 чылдан эгелзөн-дир мен. Бир өвөө кылдашканын шөөр чүве болза, делегейи долганы бөөр чаабыс бөөр ийин... Ам та чече кылдашканын мен аан» деп иштинде болганын, инек саар черге кирин келген. Бустан бүтү-ле чүве булуттун көстөр. Орта чачыкпаан кижин болза, ыңай-бөөр кылдашканын-даа, ажилдаары-даа берге.

Чечек орта-талыг менделешпейн чорда-ла, өвөр оон айтыр-ганнар:

- Эртенги аайлыг өвөө, бо чүдүдөн болуп, бо эртен ооздалап келди, Чечек?
- Дем боза келгеш бардым—деп, шала эпчөксүгөн хевирлг мармылаан.
- Дивиденд бе, Чечек дөргө Маадыр Шөвөй өвөө-тур. Кочук орлап, көжө урут боор—деп, саанчыларын узуу Долгар чугаалаан. Чечек чугаанын ужурун билбейн, мыг чок турган.
- Эпчөксүна бербе, Чечек. Ооздалап бөргөн. Маадыр Шөвөй мыкшан база ажилын каапаш чөруй барганы оң ирги бе, деп чугаалажып турдуусу ийин. Диванда чылмын; Шөвөй «шылдаастык мен, ажил аар-дыр» дөш, дүтүн Бай-Талче чана берген иш-кажыл.

— Чок, дыңнавадым, чуну-даа билбедим. Орта өвөө кижиге-дир алы, ужуру-чүвени чугаалап, оода ажилын хууздөгөнгө бергеш-даа чөруй барбас. Комсомолч кижиге чорук кончуг-ла хармысалга чок тур өвөөсө — деп, Чечек бодамчалыг мыча дөш.

Оон бөөр шоолту үе эрпоздөө, бакка бак улажып дашып мыкшан база мындыг чүве болган: чүд дөргө саанчы Рая Анаанды шөвө-дө-дө дилеп албайн, совхоз төвү баргаш, оон хондур келбөөн.

- Шалза-чөпшөөрөл чок ажилдан үнер, ажил шагы узер чорукту чылдаганы чүдөл? Бо айтыргыны мен комсорг болганым, база шимитпелешир ужурут мен» деп Чечек бодал каан.

Рая Анаанд

ШААНДА БОЛГАШ АМ

дужаанар — деп, демги кижн чугаалаан. Холууда хуртун боозууда чок араатар чагыртыр ужурга таварышкан. Мэостерге чаттылып, таваар оттап чоран хойларын коданга кийреш кэжээлэпкан.

— Эң семис ирттерин үзүр! Эң улуг паштарын дэвирлерге ораагаш, шарыларга түдүрүр? — деп «алчыларым» дужаалы мындыг болган.

Аалдарга турган эр кийикти кижилер Биче-Какмы, Узун-Булуу, Донай Лакпа, Акый-Ашак болгаш эскелерге-даа хола-паш деп кудуртук ирттерин сүрүрүп алгаш бадыйкан. Орта артык ажи-төлдүк херожен улустуя мортканы-даа аажок: актарын холууда киргенер амыр-менди ушер, та кандаг.

Актар ажит кирип, арай серийлей бергенде аалдан бир кижн айтканга, Бара-Хал таварты Самагалдай кирер орукче каранна-дыккан. Ол болза хүндүс аалга ак-гвардейжилер чорда, аал кэжүрүп чораш, таварышпайн барган Дары-Сүү болган. Ол кэжээликтей чанын кээрге, кымнарнын чоранын, чүпү үгүлгенин бирден-бирээ чокка аалга кижилер чугаалап берген. Самагалдай-ла чон чүпү билеп, дынлап турарын, сөс чедирип, сүмөлөспөжө хөржөк дөш оң ачи болуп халканы ол.

Тарашкын-Аксынга турлаган жерлерин Пополухинин шериглери мында-ла ады аратарын каш малын харам чокка харын бажмы-биле чип, адыларын боттарын айбыралы магалы-биле айбылап, бичиле-ле чок чүпө болза эттеп, сөп эте-лэп.

Араттарын бичи-лаа кычкыртырбас, дун-тун чок ол салдыртыр. Бир-ле эттен ойнай Лакпа биле Акый-Ашак ийини ийи шары мшн түдүрүп эккелер деп дужаган.

Актарны командири аг-шерини чамдымын, чаа-ла шериге келген хирели оолдарын эдерип алгаш, ыя тын кырынга чыскааган командылап, маршталып, өөредип эте-лэп. Элеэн дурдулгай шериглер чаш-чөм чип, аар-саар чүпө чугаалажып, боочөлсөн аштан турган.

Шарылар четкен ийи кижн улуг-та ыраваанда, боо даажы чымартканын, оларын кыры-биле ок сыгырып-ла эте-лэп. Олар айттарынан дже халааш, шарыларын салгылапкан, эрч буга унун өрт, бажы бектик Бай-Дажге угай үнгөпкөн. Та каш шак үнгөш улус, бичил арыг иштиде буга шазынга түрүп келгеш көөрге, таалымба тоннары болгаш чүтүрлери хамнарнын эрени мшкаш самдарай берген болган.

Каш шак эткенде боо даажы дынлабастан, Кочетовка командылткан партизаннар ак-гвардейжи Казанцевтин Пополухинге командылткан база бир кезеэн чылча шаап каан.

Оон бар 46 чыл эткен. Бистин аксыныс кэжин, хостагалысты холга адырын кордап чоран дайынарнын чылча шапкан арес-дэлим партизаннарнын тураскаалын Бай-Дажны дөвискээрине мөңгөжилит тургускан. Маалыраага чоргоараал, оларга мшкашын мында чончун салгалынд салгалыч дачмыр эки чаачыларынны бирээзи апарган.

2. БО ХУННЕРДЕ
Кедээ тарашкында төң кырында кымыл партизаннага тураскаал бделен колхозчу стурун төп кудукузунга эң үстүү талашында бир бажмында, аалдан хар ыракта

ашкан ашак кижн-биле журажып, оон чугаазын үн бижир аппаратка бижилеп ал өр мен.

Ол болза бо черге чаа амылдарын тургузукчуларынныкы бл-рээзи. «Чаа орук» колхозтун баштайгы даргазы коммунист Баваа Овааты-ыр.

— 1948 чылда чүпө. Кызыл кирип, область Советинин сөз-сөзүнгө чораш өп келген мен. Орта колхоз тургузушкунуну дугайында айтыргын чугаалаган чүпө — деп, Овааты Сарыго-вич чугаазын эте-лэп, улам чыла-ды: — «Бесе черлерде чон колхозтарын турар, а бис чонган бис дээрин бодалгырымга, олут орду-мас, чыдын чыттыжмас. Инчаар-да «Тарашкын» МЧАЗ-ин деп эштежилге тургузуп алган, орта каш өреге каттышкан турган бис. Каш бажмынарды суурга кел-геш, Жагбужал, Огур дөн ыш-каш төс кире адын мчаачилерин чып алгаш, колхозташымыса канынгал дээрин холтур чуга-лажып, холтур маргыжып кел-геш, колхозту тургузган деп санаарын дилер деп шийтпире-двис. Эргениде ситыр дан баж-мында, мычарда партиа райко-мун секретары турган аш Арак-чага өмте безин кире дүшейн, хал четтин. Чүвенин журуун тегилдиреалан. Дарга-лаа леткип эте-лэп. Ол-ла хун Бай-Дажге райком секретары-биле калы ба-дып келген, мчаачилерин чып, хуралдап эте-лэп. Колхоз, советко деп чүпө көргөн өвөс, чү-венин хевирин көрөс эки боор дөш, хуралдан чоруп турарлар-даа бар. А мчаарда партиа орга-низациянын секретары турган Малин Аракчаа баштан бөлүк коммунистер бир дугаарында бл-диришкенирин кийргеш. Хуу-зунда элеэн холшудат Баваа мшкаш кижилер чүпү-лаа мш-ташпайн чаа берген. Инчаарда каш өреге колхозчулар Барылыг-Бажында түзү мшкын айт-биле төрөчөлөп, төсө-биле сөөртүп, тарып алган каш гектар тараа-мысты хол-биле чулуп, шынал-ла деривис кургатайып ажалдан келдвис. Бистин хостагалыс, чаа амылдарымыс дөш түлчүп чораш, амы-тыннн берген эштерин хероон уламчыл чорурү-вүс бо. Ам канынгал, көрүрөм...

— деп, Овааты Сарыго-вич шериг орд, «Чаа орук» колхоз-тун партиа организациянын секретары Елзук Кан-оол артези-диң бир дугар даргазы, хоочун коммунист аш Каваяны ба-

жынынга бо келди. — Ам колхозчуус каныг ийик? Назыла кырган болгаш сан-тун-даа доктадып албастан. Чуга-лап берип көрөм, парторг! — деп, кырган болза оон дилей берди: өрегерс каш ийик?

— 9 кэжигунут тургустунга колхоз 240 аг-бүлелиг, ажи шы-даар 473 кижилег, чылда-ла ку-ренеге 460—490 тонна ээти. 60—63 тонна дугу, 150—185 тонна сүтү дужаап турар, кол-лективти куш-ажылдын күтүзүн бадыйкан, экономика талашы-биле быжыг артель апарган.

— А кол бойлак малымыс че-же ийе мон, олугу?

— 20 муң ашкан.

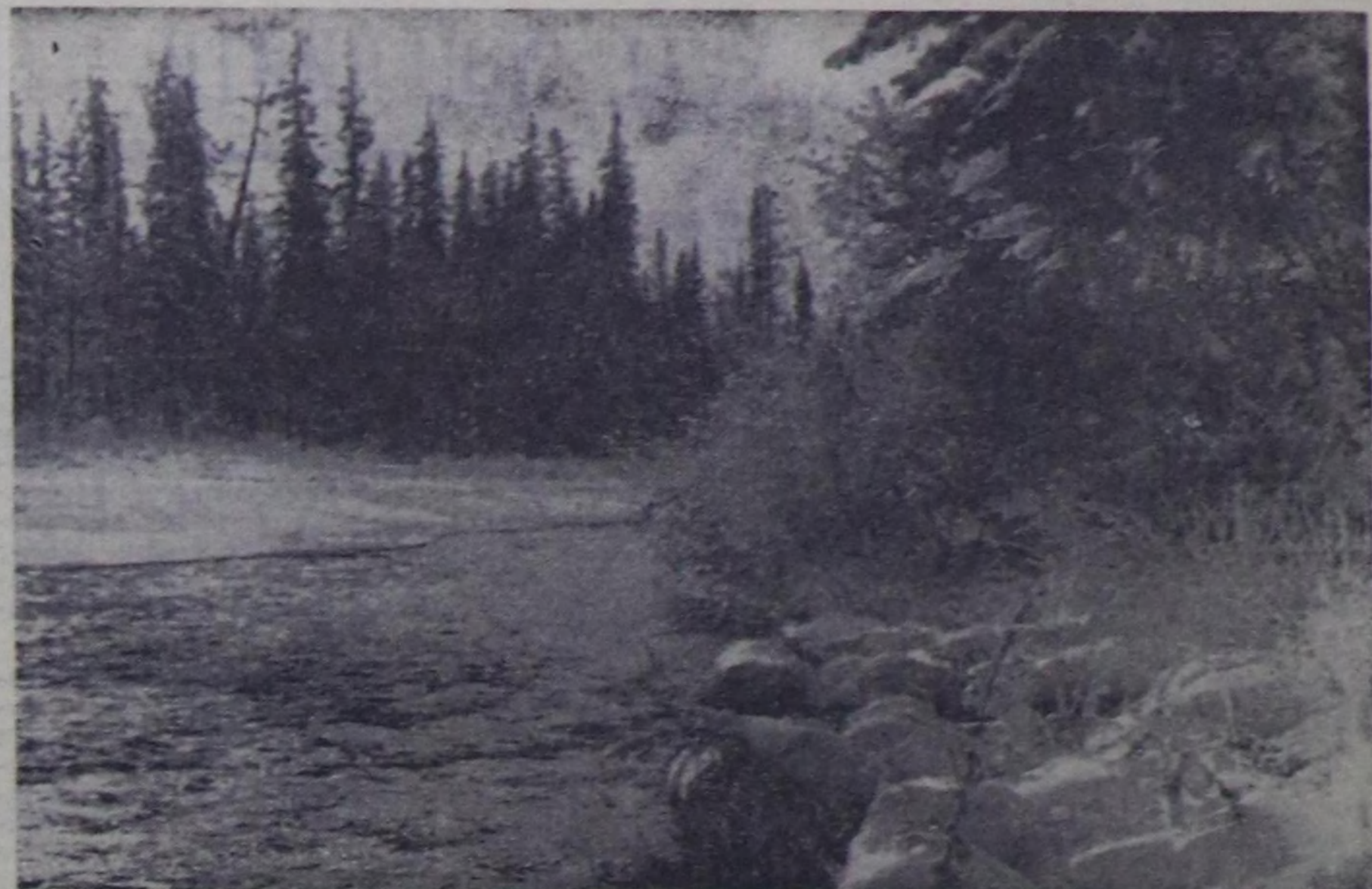
— Машинамыс, тракторбуус база-ла хай. Чокта чаа болган партиа хуралында ажи-бүрү марканы 24 трактор, 18 мапина барын чугаалап турар чоран — деп Баваа ирей улам сөрүктүг немел орду...

Шынал-ла Бай-Дажны, оон кижилерин толтап көрүндер. Ил-да «Адыргы» деп ат чедип алган, ат-сураа чүлге Эргениде өвөс, а бугу Тывада алган кижилер хей. Оларын чүлге үкү бо: Россия Федерациянын школа-ларынны алдарыг башкысы На-талья Лойту, республиканын ал-дарыг малынчы Малчын Даваа, Тыва АССР-нин културалынын алдарыг ажалдакчымы Күске Эргенича.

А эки ажымы дөш мактадын шаңдадып турарлар кайы көвей. Эрткен чылын 24 жойдулар чаш төң алдырым болгаш дүк кыргырынын планын мракта ажыр күтсеткен. Оларга Эней Бай-Чыргал, Данаа Самбуу, Соан-оол Соном, Лоптан Дон, Сынаа Мийир, Соин Баданай, Шадыр Дажы, Кунчун Күзек болган өсө-лаа муракчы шолбаанар хам-мары.

Бо суурда кедээ библиотека, клуб, сөс чыл школаы, ууртал албан черлери база ажалдан тур-ар. Бай-Дажны аратарынны уругаларында дэди, ортумак өөредилге черлерин доосканнары санаары берге.

— Бо бугу — Октябрьнын ачымы. Инчаанга Октябрьнын 50 чыл оон чаа-чаа чедикшир-биле үкүрү дөш Бай-Дажга кижн бугу улуг сөрүк, каш дачыр куш-биле ажалдан турар — деп, пенсионер коммунист Баваа Овааты чугаалап оор сөстери-де ханы политиктиг үкү сийиккен. А. ЧАРАШ-ООЛ.

Тывада кыш.

В. Богомоловтун фотоэтиду.

Чартыкчыларда болгаш чогадыкчыларда

Эрткен чылдын март бирээден ноябрь 1-ге чедир чартыкчы болгаш чогадыкчы амылдары эң дээр тургузар болгаш кирген чартыкчы, чогадыкчы санал-дары бистин республиканың Ке-дээ ажил-агы министрствозуну системасында бугурулгелерге хей-биле непередир талашы-биле ирүлдө-инкуруту чоруткан турган. Чокта оң түнүленин үндүргөн.

Колхозтарын болгаш совхоз-тарын хей-хэй коллективтери чартыкчы болгаш чогадыкчы ажылды улам ыңай хөгжүдөр талашы-биле элэн ажилдары кылган болгаш чамдык ажил-агылдар кирген саналдарын бугурулгелер непередир талашы-биле багыт эвөс түнүлдерин чедип алганын көрүлдө көргүскөн.

Ирүлденин чоруп турган үн-жигин дугузуна чартыкчы, чогадыкчы саналдары колхоз-тарга болгаш совхозтарга непереткенден 160382 рубльдин камналагы алдынган. 1965 чыл-биле дендерге, чогадыкчы саналдарын непереткенден ал-дынган камналганын түңү 2,6 натап хей болган. Эрткен чылын 78 чартыкчы саналдар кирген, оларнын 63-мүн бугурулгелер непереткен.

Бо талашы-биле эки түнүлдерин «Мемегей», «Өвөк», «Кен-Тей», «Барлык» совхозтар, дур-

КАМНАЛГА

2,6 натап көвүдээн

жылга станциясы, «Совет Тыва» колхоз болгаш өсө-даа ажил-агылдар чедип алган. Ылангы чартыкчы саналдарын непереткенден эрткен чылда камналга «Мемегей» совхозна 6,5 натап өсөн болгаш чартыкчы саналдар бергенериниң саны 2,3 натап көвүдээн.

Мынчанга, Бугу-эвилдин чартыкчылар болгаш чогадыкчы чартыкчы нитилелиниң область чевуели, Тыва АССР-нин Ке-дээ ажил-агы министрствозу болгаш Ке-дээ ажил-агы амылдар-чыларынны профессионалини Тыва обкому бо талашы-биле бирги черин «Мемегей» совхозту чартыкчылар болгаш чогадыкчылар коллективин алган деп санааш, оон Хундулган бижин-биле шаң-маан болгаш 300 рубльдин аиша шаңалын берген.

Дуржулга станциянын болгаш колхозтун чартыкчыларын болгаш чогадыкчыларын кийги

черин элээн деп санааш, олар-ның кайзын-даа 200 рубль-биле шаңмаан. Ушкун чедө — «Өвөк», «Кен-Тей», «Барлык» совхозтарын чартыкчылар болгаш чогадыкчылар (100-100 рубль).

Устунда айтылган ажил-агылдарын чартыкчыларын болгаш чогадыкчыларын органи-застарына, ирүлденин чоруда-рынга идеялик киришини база чартыкчы саналдарын непереткенден дээр, 19 кижини 20-ден 50 рубль чедир түңүтү аиша шаң-налы-биле демдегээн.

Оон-биле нады Улуг-Хем, Каа-Хем, Тес-Хем, Эрин болгаш Вур районнарнын колхозтарында болгаш совхозтарында чартыкчы болгаш чогадыкчы амылдарын непередир талашы-биле амылдын багыт чоруп турарын маңаа дем-дегээр херек.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

Курунениң үш хуулуг ойнаашкынныг чээшкени

1967 чылдын январь 30-де Москва хоорайга болган ойнаашкыннын 115-ки тиражынын

чүтүргөз таблицасын

Чээшкенин бугу чээрин разрадртарынны ажи-биле сериалларын болгаш облигацияларын дарааында номерлерге ойнаашкыннар таварышкан:

Сертификаттын №№	№№	№№	№№	№№	№№	№№	№№	
Индификациялыг	Индификациялыг	Индификациялыг	Индификациялыг	Индификациялыг	Индификациялыг	Индификациялыг	Индификациялыг	
Облигациянын көм-чөзүн рубль-биле	Облигациянын көм-чөзүн рубль-биле	Облигациянын көм-чөзүн рубль-биле	Облигациянын көм-чөзүн рубль-биле	Облигациянын көм-чөзүн рубль-биле	Облигациянын көм-чөзүн рубль-биле	Облигациянын көм-чөзүн рубль-биле	Облигациянын көм-чөзүн рубль-биле	
000264	1—50	40	(32759	38*)	1000	(060409	02*)	500
000661	1—50	100	(322815	31*)	500	(060466	1—50	40
002234	15*	500	(33210	19*)	500	(061004	49*)	500
003243	09*	500	(334616	16*)	500	(061317	1—50	40
004834	1—50	40	(335672	05*)	2500	(062041	1—50	40
005238	31*	500	(337400	1—50	40	(062768	1—50	40
006080	45*	500	(337607	16*)	1000	(063014	1—50	40
006084	1—50	100	(337637	1—50	100	(063489	37*)	500
006745	13*	1000	(337693	47*)	1000	(063933	1—50	40
007159	27*	500	(339267	11*)	500	(065289	1—50	40
007593	1—50	40	(339116	10*)	500	(065712	25*)	500
010077	05*	500	(339871	1—50	40	(068114	50*)	500
010512	20*	1000	(342150	47*)	1000	(068517	41*)	500
011129	11*)	500	(340549	11*)	500	(068326	1—50	40
011191	28*)	500	(340604	49*)	2500	(068397	09*)	500
011198	14*)	500	(341031	46*)	500	(068715	37*)	500
011387	15*)	500	(341057	29*)	1000	(068949	1—50	40
012330	17*)	1000	(341598	41*)	500	(069450	27*)	500
012343	1—50	40	(342315	19*)	500	(069483	1—50	40
012690	1—50	100	(342812	1—50	40	(069729	1—50	40
012716	45*)	1000	(343150	04*)	500	(069757	03*)	500
013177	14*)	500	(343275	04*)	500	(070174	36*)	500
013332	1—50	40	(343365	04*)	500	(071303	40*)	500
014351	29*)	1000	(343531	14*)	500	(072070	28*)	500
014409	17*)	500	(344004	49*)	500	(074301	41*)	500
014577	06*)	1000	(345216	13*)	500	(074667	1—50	40
014524	32*)	500	(345438	03*)	500	(075233	07*)	500
014861	1—50	40	(346041	1—50	1000	(076327	1—50	40
019288	43*)	5000	(346841	47*)	1000	(077786	10*)	500
019460	1—50	40	(346829	43*)	500	(078335	31*)	500
020149	1—50	40	(347054	1—50	40	(079284	1—50	40
020192	05*)	1000	(347987	1—50	40	(079830	1—50	40
022291	23*)	500	(348120	48*)	500	(079919	19*)	2500
022701	1—50	100	(348124	34*)	1000	(080733	32*)	1000
022777	11*)	500	(350247	21*)	2500	(080705	39*)	1000
022794	1—50	100	(350947	1—50	40	(081529	1—50	100
022893	03*)	1000	(350947	1—50	40	(081676	48*)	500
023049	36*)	1000	(351227	18*)	500	(081951	40*)	5000
023053	1—50	40	(351390	49*)	500	(082366	39*)	500
023223	1—50	40	(351910	04*)	500	(082420	1—50	40
024116	1—50	40	(352320	21*)	500	(083182	20*)	500
025150	48*)	500	(353825	1—50	40	(084161	30*)	500
025182	1—50	100	(353849	39*)	500	(085010	49*)	1000
025348	35*)	500	(354637	34*)	1000	(085765	48*)	2500
025536	1—50	40	(355608	13*)	500	(091255	05*)	500
026826	13*)	1000	(356101	13*)	500	(091577	1—50	100
027360	04*)	500	(356108	19*)	500	(092896	1—50	40
027608	11*)	500	(356300	1—50	40	(093259	38*)	500
027915	29*)	500	(356436	50*)	1000	(093559	25*)	1000
028064	1—50	40	(357133	16*)	1000	(095591	29*)	500
029353	39*)	500	(357218	1—50	40	(097075	13*)	500
030109	20*)	1000	(358592	46*)	500	(097114	1—50	40
030141	1—50	40	(358671	1—50	40	(097922	1—50	100
030224	29*)	500	(358740	04*)	500	(099203	40*)	500
030783	1—50	100	(359094	33*)	500	(099961	1—50	40
031081	09*)	500	(359277	1—50	40			

* Бо серияны облигацияларын оон өске 40 номерлеринге 40-40 рубль ойнаашкыннар таварышкан. Чээрин рубльдин облигацияларын таварышкан ойнаашкынны таблицала айткан.

Он рубльдин облигацияларын таварышкан ойнаашкынны түңүтү чартык кезин төлөр.

ДИРЕКЦИЯ.

Фото буруудадып тур

Бо турган комбайн Чоон-Хемчик районда «Тыва» совхозтун Хондергей саломынны-дыр. Моон-биле ажал алдышкын үезинде эки ажалдан болза-даа, ол доозуган соондо, оон башкармкчымы комбайнын септүп турган, боудуну серемчелде чогу-биле кылышкан. Ортту ожуруу кашпаанда, комбайнын дөңей-ле септен ап болуу турган, мычала-даа совхозтун инженер, салбыр эргелекчин хемчөг алабай барганы-биле оон кезектерин төчөгелеткен каган, ам бо-дур: черде кагалган, чүчүс көкшөптерин даашу болу берген. Ам совхозтун директору аш Юртаев айттырдан башка: мындыг бадыйды көрө тура, чүгө хемчөг ал-бас чүвөл?

Капиталисттик бараан бүдүрүлгези

(Төнчүзү, Эгези 3-нү арында).

ылгалдыг. Мынды төлөдө хергелдү үе (бараан) бугурунда каныг-бир тускай күш-ажыл кирген болуу: хөмүр дашта — шахтерини, калы — кан экилдиринчеленин, хепте — даяр-агычкынын дөш өске-ла.

Мычала-даа арнажылга (садыг) үезинде яны-бүрү барааннар бот-боттарына арнажылга үени-биле денештир болгаш оларын хергелдү үени денештирме болганда ийинде артып калыр. Инчаанга маңаа агы-агыл барааннарнын ийини шынар — олар күш-ажылдын продукциясы, үнө болуп турары илереп кээр. Бараан бугуручүлери хергелдү үенин кагаш, оларын тургускай күш-ажылдын ылгалдарын утуптар,